

Den svenska biblioteksgeografin

Catarina Eriksson

catarina.eriksson@hb.se

Angela Zetterlund

angela.zetterlund@vxu.se

Högskolan i Borås, Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap

---

Abstract

This article is a reflection on the Swedish library system, taking its departure point in the concept of “library geography”. The aim is to construct an updated and realistic description of the sector as a whole, including basic institutions, organisational elements, main actors and basic relations. The study uses a pragmatic and interpretative approach, based on a small sample of empirical evidence. The sources are varied and consist of web sites, library calendars, encyclopaedias, academic literature and reports from public agencies at different levels. The article presents a figure identifying different founding categories of how libraries are conceptualised in practice. It also introduces a new construction for mapping different institutions, organisational elements etc. in relation to their position in social areas or societal dimensions. The authors reflect on the incongruent structure of the field and confirm thereby the conclusions of other researchers. They also add new aspects to the picture such as digital initiatives and organisational life in the private sector of the Swedish library system. Some suggestions are given on how to map the library field in the future, based on categories such as user, documentary practices and roles and functions.

Författarna vill rikta ett stort tack till kollegerna Mats Dahlström, Joacim Hansson, Rolf Hasslöw, Lars Höglund och Magnus Torstensson som alla bidragit med kommentarer och synpunkter på delar av innehållet i denna text. Ett särskilt tack även till studenterna på bibliotekarieprogrammet (i kursen ”Bibliotek i samhället”, HT 2007 vid Bibliotekshögskolan i Borås) som har arbetat med en preliminär version i anslutning till seminarier och uppgifter. Tack också till Hans Eriksson för hjälp med figurerna.

Ämnesord: library geography; Swedish library system; library concept; library types; Sweden

---

Inledning

Följande artikel syftar till att skapa en aktuell och översiktlig beskrivning av de svenska biblioteken. Vi menar att en bra beskrivning ringar in de olika element, strukturer och aktörer som utgör stommen i det vi brukar kalla för det svenska biblioteksväsendet. En god och relevant beskrivning är av betydelse för många grupper i samhället, både för dem som är verksamma i biblioteken och dem som befinner sig utanför och på olika sätt har en relation till

detta verksamhetsområde. När den här artikeln skrivs har vi emellertid en särskild målgrupp i sikte: alla studenter som under sin utbildning söker orientera sig både teoretisk och praktiskt i den svenska biblioteksterrängen.

Oberoende av vad man väljer att fokusera i en sådan här beskrivning finns en rad möjliga infallsvinklar¹. Vi skulle kunna utgå från en idealbild av hur biblioteksväsendet borde vara utformat och fungera, en sådan ståndpunkt skulle kunna kallas *idealistisk* eller *normativ*. En annan tänkbar väg kunde vara att inta ett uttalat *kritiskt* perspektiv, vilket skulle innebära ett tydligt ifrågasättande av rådande ordning och strukturer. Vi har dock valt, för den här gången, att anta ett *pragmatiskt* förhållningssätt, vilket innebär att vi i vår beskrivning försöker återge hur svenskt biblioteksväsende beskriver sig självt.

Enligt lexikonet betyder ordet *bibliotek* ”en på visst sätt ordnad samling av böcker, tidskrifter, handskrifter eller andra dokument som i allmänhet förvaras i för ändamålet anpassade lokaler och sköts av speciell personal; termen används även om själva lokalen” (Nationalencyklopedin, uppslagsord: bibliotek). Där kan vi också se att *Geografi* å sin sida betyder ”jordbeskrivning”(…). Ordet har i allmänt språkbruk kommit att få två innebörder: det kan syfta både på jordytans varierande verklighet och på beskrivningen och tolkningen av denna.”(Nationalencyklopedin, uppslagsord: geografi). Genom att föra dess termer samman kan en metafor skapas som leder in oss mot såväl en konkret biblioteksverklighet som dess många variationer och tolkningar². Termen biblioteksgeografi är måhända inte allmänt vedertagen, men den har sedan länge använts på liknande sätt och i liknande syfte, i såväl studiehandedningar för blivande bibliotekarier som i en del biblioteks- och informationsvetenskapliga artiklar³. Vi presenterar nedan ett antal beskrivningar av den svenska biblioteksgeografin som gjorts, för att tydliggöra vilket spår vi följer och det sammanhang vår text utgör en del av.

Det första exemplet på användning av begreppet biblioteksgeografi finner vi i en studiehandedning från institutionen Bibliotekshögskolan⁴, där Romulo Enmark gör ett försök att karaktärisera sektorn genom att lista de olika bibliotekstyper som förekommer på olika nivåer i det svenska samhället samt de myndigheter eller enheter som har direkt ansvar över bibliotekens verksamhet. Till beskrivningen fogas också ett antal övriga institutioner som befinner sig i någon direkt relation till biblioteken och Enmark nämner bland annat bibliotekarieutbildningen, institutioner som stödjer forskning och utveckling inom området, som exempelvis dåvarande *Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning* (DFI) och *Sekretariatet för nationell planering och samordning vid Kungliga biblioteket* (BIBSAM) samt de centra och enheter för organiserad kunskapsutveckling inom området som vuxit fram vid högskolor och universitet. Bilden kompletteras även med andra organisationer

---

¹ En fördjupad diskussion om olika kunskapsteoriska perspektiv inom biblioteks- och informationsvetenskap återfinns bl. a hos Budd, J. (2001) *Knowledge and knowing in library and information science: a philosophical framework* och ett temanummer av *Journal of Documentation* (2005) Vol 61 No 1.

² De definitioner som tas upp här utifrån NE är långt ifrån oproblematiska. Som biblioteks- och informationsvetare reagerar man först på att biblioteksdefinitionen inte inkluderar centrala aspekter som tillgänglighetsförande, användare och bibliotekarie.

³ Begreppet biblioteksgeografi myntades i samband med utvecklingen av en kurs av Magnus Torstensson och dåvarande prefekt vid BHS, Romulo Enmark, som senare dokumenterade resonemangen.

⁴ Biblioteksgeografin. Ingår i: Bibliotekarieutbildning på distans. Grundutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap 40 poäng. Studiehandedning block 1: Biblioteken och samhället, 6 poäng. (1994). S. 30-35

och intresseföreningar med inflytande över bibliotekens verksamhet som exempelvis dåvarande *Sveriges allmänna biblioteksforening* (SAB), *Bibliotekstjänst* (Btj) och fackliga organisationer för sektorns olika yrkesgrupper. Det är en viktig sak Enmark gör när han söker sammanfoga biblioteksväsendets något disparata delar och det schema han skapar över dåvarande verksamhetsstruktur har återkommit under åren, som en möjlig utgångspunkt för en mer samlad diskussion. Ett särskilt värde har hans kategorisering av olika sociala nivåer samt att han vidgat perspektivet till att omfatta en bredare grupp av intressenter. Enmark poängter att sektorn uppvisar vissa särdrag:

Det är uppenbart att biblioteksväsendets formella organisation kan karaktäriseras av att 'många kockar' är inblandade. Det existerar en klar tudelning mellan folk- och skolbibliotek å ena sidan och forskningsbibliotek (och i viss mån företagsbibliotek) å andra sidan. Klivenheten går igenom på alla nivåer vare sig det rör sig om facklig verksamhet, intresseorganisationer eller tillsynsmyndigheter. (Bibliotekarieutbildning... s. 35)

Bibliotekens komplexitet betonas även av Zetterlund & Hansson (1997), som använder just Enmarks schema för att illustrera folkbibliotekens organisatoriska och administrativa kontext. De drar också slutsatser om att bibliotek i en sådan mångsidig miljö inte kan betraktas som entydiga utan rymmer en rad olika roller, uppdrag och funktioner⁵.

Påfallande nära Enmarks beskrivning ligger Mäntykangas & Torstensson (2002) när de kartlägger det svenska biblioteksväsendet vid 2000-talets början. I likhet med Enmark utgår de från tanken att biblioteksväsendet kan beskrivas utifrån de olika organisationer som verkar på fältet, samt att dessa kan struktureras med utgångspunkt i olika administrativa nivåer. De lägger även till nätverksbaserade miljöer, som exempelvis Libris och SUNET. Mäntykangas och Torstensson betonar också att det finns en stark tradition av samverkan inom det svenska biblioteksväsendet och pekar på detta snarare än att som Enmark ta fasta på klivenheten.

Låt oss, med utgångspunkt i detta, säga några ord om de grunder på vilka vi bygger föreliggande beskrivningen. Det mesta som skrivs om de svenska biblioteken är partiellt, vilket innebär att det inte finns något samlat verk om vårt biblioteksväsen. Vårt arbete består i att lägga pussel med hjälp av källor skapade utifrån andra syften. En typ av källa vi närmast oss är allmänna uppslagsverk och offentliga dokument som definierar och reglerar biblioteken och deras verksamhet på ett generellt plan⁶. En annan är organisationernas och institutionernas egna officiella webbsidor, där respektive verksamhet presenteras för en allmän publik⁷. Vi använder också vetenskapliga artiklar som behandlar olika delar eller aspekter av det svenska biblioteksväsendet⁸. Vi fokuserar på svenska källor som är relevanta

---

⁵ Jfr även Persson & Widebäck (1997). Lokala bibliotek som studieområde. *Svensk biblioteksforskning*.

⁶ Vi har ex. använt oss av Nationalencyklopedins online-utgåva, Wikipedia, Halvarson, Lundmark, Staberg (2003) *Sveriges statskick*, SOU 2003:129, SFS 1996:1596/2004:1261, SFS 1993:1439, Bibliotekskalendern 2007.

⁷ Värdet av den information som står att finna på den här typen av webbsidor är naturligtvis skiftande. Vi har gjort en bedömning relaterat till materialets aktualitet. Vi har bl. a. använt regeringen.se, kulturradet.se, kb.se, skolmyndigheter.nu, biblioteksforeningen.org, barnensbibliotek.se m.fl.

⁸ Bland översiktliga arbeten om biblioteksverksamhet kan nämnas Lundgren, L (1996). *Bibliotekskunskap*. Stockholm: Liber. Vetenskapliga bibliotek redogörs för av Lidman, T.(2007) *Scientific libraries* samt i *KB- ett nav i kunskapssambället* kap. 7. Även mer resonande texter, som t.ex. Harris, M (1999) *Histories of libraries in the western world*, Limberg, L, Hultgren, F & Jarneving, B (2002). *Informationssökning och lärande : en kunskapsöversikt* och Hansson, J (2005). *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under 100 år* har varit värdefulla.

för svenska förhållanden. Vi gör inga anspråk på att vara heltäckande. Materialet har behandlats selektivt och pragmatiskt utifrån principen om tillräcklighet snarare än fullständighet⁹.

Kärt barn har många namn?

Det förekommer många varianter på benämningar av de svenska biblioteken. Den vanligaste bibliotekstypen i Sverige är de kommunala biblioteken, som exempelvis omväxlande kallas för folkbibliotek, stadsbibliotek, kommunbibliotek, folk- och skolbibliotek, bibliotek, folk- och gymnasiebibliotek, (Ortsnamn)-biblioteket etc. På liknande sätt varierar benämningarna också inom det akademiska biblioteksväsendet, bland myndighets- och förvaltningsbibliotek och biblioteken inom den privata sektorn har många gånger inte ens ordet bibliotek med i sin beteckning. Ibland kan skillnaderna vara tillfälligheter, men de olika beteckningarna signalerar även att det finns olika inbördes karaktärer och uppdrag bland biblioteken. Variationer finns dels mellan olika grupper av bibliotek inom sektorn men även inom grupper finns skillnader som kan vara väsentliga.

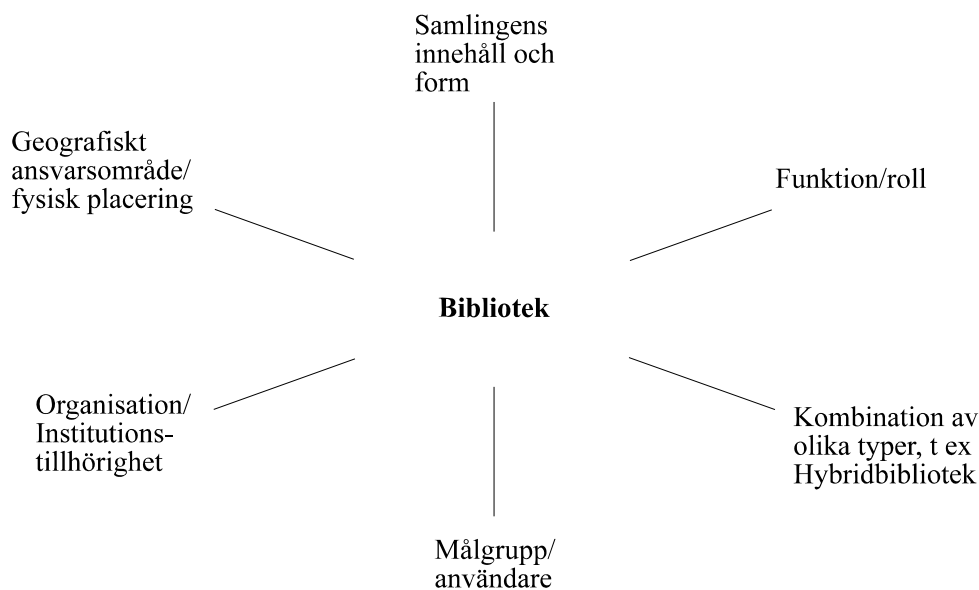
En del beteckningar signalerar att biblioteket vänder sig till en specifik *målgrupp*, såsom barnbibliotek, patientbibliotek, sjömansbibliotek, folkbibliotek eller arbetarbibliotek. Andra beteckningar kan sätta *dokumentsamlingens innehåll och eller form* i fokus, som specialbibliotek, medicinskt bibliotek, handskriftsbibliotek, musikbibliotek, tal- och punktskriftsbibliotek, lekbibliotek, internationella biblioteket, materialbibliotek och digitala bibliotek för att nämna några exempel. Ytterligare benämningar fäster särskild uppmärksamhet vid hur biblioteksverksamheten är *organiserad* eller *dess institutionella hemvist*, såsom skolbibliotek, sjukhusbibliotek, högskolebibliotek, företagsbibliotek, förvaltningsbibliotek, myndighetsbibliotek, folkhögskolebibliotek, universitetsbibliotek, riksdagsbibliotek och slottsbibliotek etc. Andra benämningar är mer knutna till olika *funktioner* som referensbibliotek, handbibliotek, ansvarsbibliotek, studiebibliotek, lånebibliotek, depåbibliotek, skolbibliotekscentral, centralbibliotek, filialbibliotek och datorbibliotek etc¹⁰. Ytterligare benämningar tar sin utgångspunkt i bibliotekets *geografiska ansvarsområden eller fysiska placering*. Hit räknas t.ex. nationalbibliotek, länsbibliotek, kommunbibliotek, kommundelsbibliotek, stadsbibliotek, regionbibliotek och arbetsplatsbibliotek. Andra benämningar indikerar att biblioteket är *kombinationer* av olika typer, som t.ex. integrerade bibliotek, sambibliotek, hybridbibliotek eller det digitala Barnens bibliotek samt folk- och skolbibliotek.

Figuren nedan avser att illustrera komplexiteten och samtidigt klargöra strukturen i olika kategorier av benämningar:

---

⁹ Det är viktigt att veta att alla beskrivningar av detta slag är problematiska eftersom bibliotekssektorn, precis som alla andra sektorer, är i dynamisk rörelse. Beteckningar, organisationsstrukturer, även hela institutioner, kommer och går.

¹⁰ Det är möjligt att invända mot att alla ta med just den här typen av funktionsbeskrivande benämningar på grund av att dessa står i en mer underordnad position i förhållande till andra biblioteksbenämningar. Såväl beteckningen ansvarsbibliotek som handbibliotek är snarare ett uttryck för en egenskap hos biblioteken än en självständig kategoriserande benämning. Vi har emellertid valt att ändå urskilja och lyfta fram dessa benämningar då vi funnit att de i praktiken brukas relativt frekvent för att just kategorisera ett visst bestånd eller en typ verksamhet och därmed de facto fungerar som benämningar för en institutionaliserad form av biblioteksverksamhet.

Figur 1 Schematisk beskrivning av kategorier av benämningar av olika former/typer av biblioteksverksamheter i Sverige

Trots att olika beteckningar indikerar eller understryker en avgränsad aspekt av bibliotekets verksamhet finns det mycket som förenar och olika kategorier av bibliotek kan därför i praktiken vara överlappande. Det är också angeläget att stryka under att de olika benämningarna inte är likvärdiga, utan har olika status. Exempelvis är beteckningar med koppling till kategorierna organisations- och institutionstillhörighet samt geografiskt ansvarsområde/fysisk placering betydligt mer etablerade och vedertagna. Detta har i många stycken historiska förklaringar och frågan om i vilken utsträckning nyare och annorlunda benämningar kommer att få genomslag framöver kan vara värd att ställas. Här finns plats för några reflektioner över olika varianter som är i omlopp.

Å ena sidan innebär betoningen av bibliotekets funktion att de förväntningar som går att ställa på biblioteket görs tydliga. Å andra sidan kan därmed ett enskilt funktionsområde bli framträdande, vilket kan begränsa synen på bibliotekets övriga möjligheter. Låt oss nämna studiebiblioteket, som klart markerar sin roll i förhållande till olika typer av studier och utbildning. Inom ramen för en sådan verksamhet samlas information och kompetens inom områden som kan användas för andra syften än de som finns i en explicit studiesituation. En och samma samling om exempelvis en region i Europa kan omfatta material som kan användas för såväl faktainsamling vid studier, privata turiständamål, arbetsrelaterade uppgifter vid företagsetablering, bakgrundsmaterial till ett handikapphjälpmedel eller för inspiration för illustration till en bilderbok etc¹¹.

Genom att betona bibliotekets geografiska ansvarsområde och fysiska placering, vilket är relativt vanligt, tydliggörs den formella struktur som verksamheten ingår i. Det är praktiskt och nödvändigt att i någon mån förstå verksamheten utifrån vem som ansvarar för och också har rätt till bibliotekets tjänster. Dock kan sådana benämningar implicera att det redan finns en

¹¹ Jfr resonemang hos Audunsson, R (1996). Change processes in public libraries: a comparative project within an institutional perspective.

förståelse för innehåll och funktioner, eller förutsätter att sådant är stabilt över tid. Med tanke på den utvecklingstakt som de svenska biblioteken håller är möjligen detta något missvisande. På ett liknande sätt förhåller det sig då vi betonar bibliotekens organisation och institutionella hemvist. Det klargör relationen till uppdragsgivare och användare, men säger mindre om verksamhetens innehåll eller särart. Vilka är egentligen likheterna mellan olika skolbibliotek? Har alla sjukhusbibliotek liknande tjänster och bestånd?

Att hävda användarens betydelse i generell bemärkelse är väl idag något av en truism. Redan den indiske biblioteksfilosofen Ranganathan hävdade på femtiotalet principen om att biblioteket är till för att användas som en av verksamhetens fundament¹². Emellertid förekommer sällan benämningar som markerar specifika användare. När verksamheten betecknas med användaren i fokus blir inriktningen mot särskilda grupper betonad och framlyft. En sådan tydlighet underlättar sannolikt både för verksamhetsansvariga och för själva målgruppen när det gäller att utforma och bedöma tjänster och samlingar¹³. Det kan dock innebära att andra potentiella målgrupper exkluderas, trots att verksamheten mycket väl kan fungera för fler. Möjligen kan en anhängig ha svårt att identifiera sig som användare av ett patientbibliotek, trots att denna grupp får anses högst relevant som avnämare i detta sammanhang.

När det gäller kategoriseringar relaterade till samlingarnas specifika innehåll och eller form ser vi att dessa markerar tydligare avgränsningar av materialet gentemot andra typer av samlingar. En markering att biblioteket är exempelvis digitalt antyder att verksamheten, förutsatt att det finns teknisk kringutrustning, är mer eller mindre rumsligt oberoende. Det signalerar också att samlingen kan vara mångmedial, är bearbetad för ökad tillgänglighet och rymmer fler och mer varierade möjligheter till vidarebearbetning än annars. Genom detta kan dock sammanhanget kring bibliotekens samlingar, vem som skapar samlingen, för vem den skapas och genom vilka processer verksamheten upprätthålls, bli otydliga. Möjligen kan fokus på ett visst innehåll eller en viss form göra det svårt för en enskild användare att koppla samman verksamheten med sina, som de oftast är i praktiken, sammansatta och svårförutsägbara behov. Markeringar att fokus ligger på samlingens innehåll eller form när verksamheten betecknas görs oftare än markeringar av särskilda användargrupper, men inte inom något sektorsområde dominerar den typen av kategorisering.

En typ av benämningar har vi nästan inte alls berört i den här framställningen. Informations-intensiva företag har behov av att sin personal är försörjd med för arbetet relevant information, och metoderna för detta kan skifta. Den typen av verksamhet har dock ofta inte med ordet bibliotek i sina beteckningar. Faktum är att merparten av den här typen av verksamhet aktivt söker finna nya benämningar som exempelvis business intelligence, technology intelligence och information science¹⁴. Holmedal (2002), som analyserat utvecklingen av svenska företagsbibliotek förklarar:

Traditionellt har personal på företagsbibliotek sysslat med att underhålla samlingar och att söka information åt bibliotekets användare. I takt med att allt mer information blir tillgänglig i elektronisk form, Internet gör mer

---

¹² Ranganathan, S. R. (1996). *The five laws of library science*.

¹³ Jfr Morris, C. (1994) Towards a user-centered information service. *Journal of the American association for information science*.

¹⁴ Holmedal, Hanna (2002). *Företagsbibliotek i förvandling: företagsbibliotekens tjänster i informationsåldern*.

information åtkomlig för alla, och betaldatabaserna i högre grad än tidigare riktar sig mot slutanvändare behöver företagsbiblioteken ompröva sina arbetsuppgifter. Förändringen är inget som skett över en natt, utan personal på företagsbibliotek har redan, i högre eller lägre grad, ändrat utbudet av de tjänster som erbjuds till organisationens anställda. Ett tecken på detta är till exempel det namnbyte som skett på många ställen. Få företagsbibliotek heter idag bibliotek. (Holmedal, 2002, s. 5)

Tillgängliggörandet av information är en angelägnare uppgift för företagen att betona ifråga om sin informationsförsörjning än förvaring av information och dokument¹⁵. Om ordet bibliotek huvudsakligen förknippas med *förvaring* av dokument istället för tillhandahållande och tillgängliggörande är utfasningen av detta ur namnet inget att förvånas över. Ordet representerar då något man vill ta avstånd från då det kan anses otidsenligt och felaktigt. Paradoxalt nog finns det samtidigt idag företeelser som möjligen inte alls har något med traditionell biblioteksverksamhet att göra som istället aktivt söker att förknippas med ordet bibliotek. I de fallen tycks ordet bibliotek tillföra något positivt värde som borgar för kvalitet och standardisering¹⁶.

Den stora kartan

Låt oss så konkretisera vad det är för typ av institutioner, organisationer och övriga sammanslutningar som idag ingår i eller står i direkt relation till det svenska biblioteksväsendet. För att undvika en uppräkningslista av olika typer av bibliotek, ska vi här istället utgå från en större bild och därifrån titta närmare på delarna. Vi har med oss antagandet att det är viktigt att separera mellan institutioner, organisationer och övriga sociala enheter som verkar på lokala eller centrala nivåer¹⁷. Detta säger oss något om olika organisationers utbredning och om de samhälleliga intentioner som ligger till grund för olika institutioners verksamhet. Figur 2 visar resultatet av vår kartläggning.

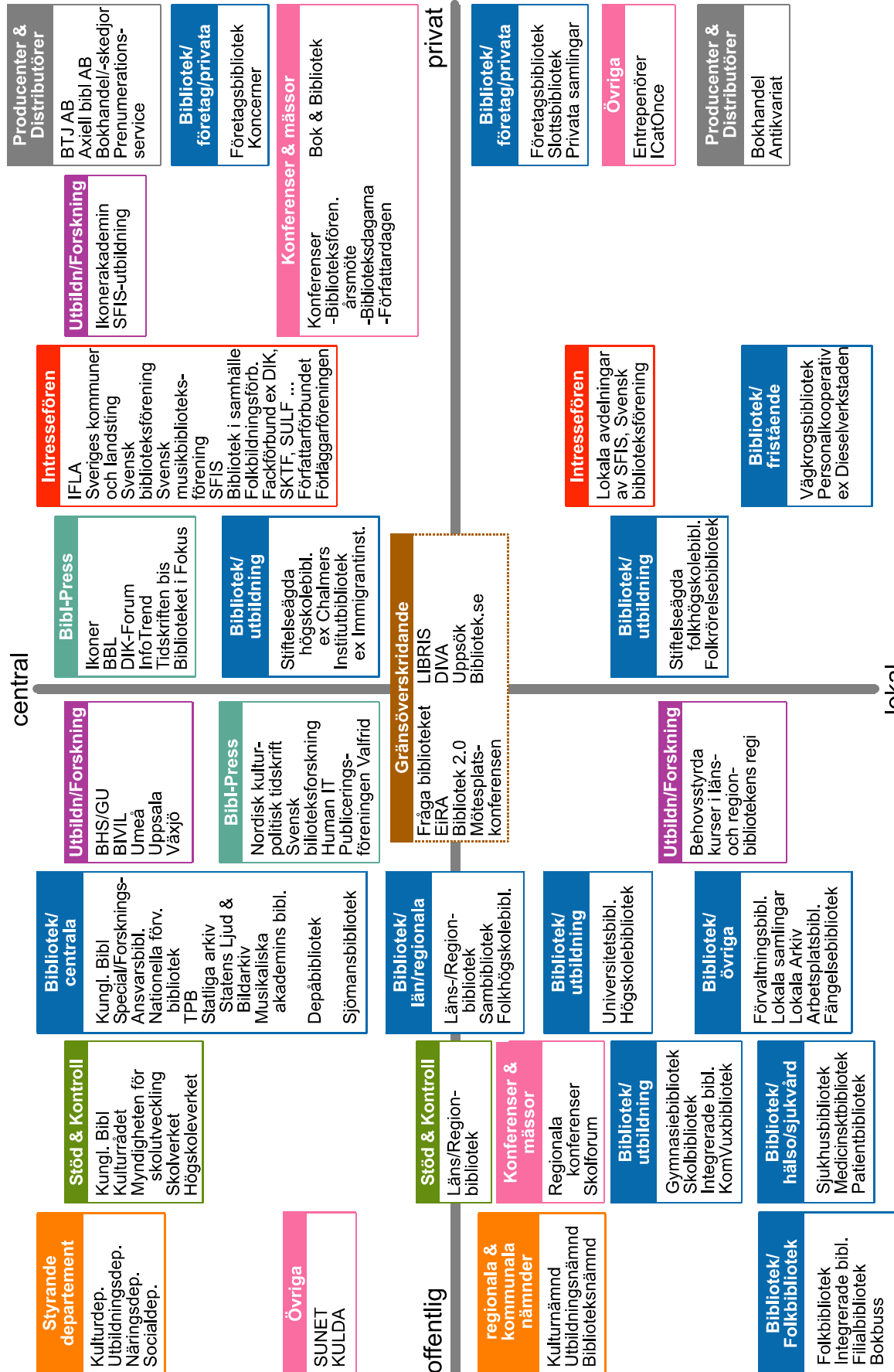
Med *centralt* menas här huvudsakligen nationellt och med *lokalt* menas här verksamhet med regional och eller kommunal räckvidd. En ytterligare dimension som vi tillför är den om enhetens placering i förhållande till vad man kan kalla för offentlig respektive privat verksamhet. Med *offentlig* menas här sådan verksamhet som är direkt styrd och finansierad som en del av den offentliga sektorn i Sverige. Med *privat* avses här sådan verksamhet som ligger utanför. Det rör sig dels om enheter som bedrivs som enskilda företag eller olika typer av bolag, men vi placerar även fristående organisationer, intresseföreningar och andra oberoende aktörer inom detta fält. Vi är väl medvetna om att det är omöjligt att göra alltför skarpa gränser mellan olika områden eller sfärer i praktiken där det snarare finns många gråzoner, men vi har ändå valt att systematisera verksamheterna utifrån dessa fyra *terränger*.

---

¹⁵ Se även Gellerstam (2001). *Den första uppgiften* s. 23, som med högskolebibliotek i fokus beskriver bibliotekens huvudsakliga uppgift som att ge access till information, inte längre att bygga upp litteratursamlingar.

¹⁶ Se ex. Sellberg, Å (2001). Läkedom för själen. "Biblioteket" som motiv i psykoterapi och Mäntykangas, A. (2001). "Biblioteket" i digitaliseringens tidevarv.

¹⁷ För ett utförligare resonemang om centralt/lokalt på biblioteksfältet, se Persson och Widebäck (1997). Lokala bibliotek som studieområde. *Svensk biblioteksforskning*

Figur 2 Schematisk beskrivning av bibliotekssektorn

Precis som Enmark noterat (*Bibliotekarieutbildning*, 1994) ser vi genast att bilden också idag är tämligen splittrad. Någon formell sammanhållen organisation finns inte. Frågan om huruvida Sverige skulle vara i behov av en nationell politisk och administrativ inramning dyker emellanåt upp i debatten, något som med utgångspunkt i ovanstående modell kan tyckas förståeligt¹⁸.

Bibliotekens offentliga lokala terräng

Av ovanstående karta framgår att det svenska biblioteksväsendet till övervägande del består av verksamheter som tillhör offentlig sektor. Det är den verksamhet som bedrivs i det nedre vänstra fältet, offentlig lokal, som merparten av allmänheten kommer i kontakt med i vardagen. Det är också i det fältet som inriktningarna är som mest allmänna och enheterna numerärt är flest. Huvudman för bibliotek i den lokala offentliga terrängen är i allmänhet kommun, landsting/region respektive akademiskt lärosäte. Det finns ca 1300 folkbibliotek i Sverige idag, varav knappt 300 är huvudbibliotek och drygt 1000 är filialer¹⁹, och det statueras i den svenska bibliotekslagen att alla medborgare skall ha tillgång till ett folkbibliotek och att sådana skall finnas i varje kommun²⁰. Vår rättighet till bibliotek kommer till uttryck genom vårt tillträde till just den kommunala verksamheten, något som kan motivera antagandet att det svenska biblioteksväsendets bas är lokal²¹. Folkbiblioteken är en del av kommunens verksamhet och lyder under kommunallagen²². Den kommunala organisationen och dess beslutsprocesser är inte statiska. Tidigare var det vanligt att besluten fattades av en särskild biblioteksnämnd, men idag tycks det vanligare att biblioteksfrågor förs samman under bredare rubriker och frågorna kan höra till utbildnings-, social- eller kulturnämnder. Folkbibliotekets uppgift och funktion är att främja allmänhetens intresse för läsning och litteratur, information, upplysning, utbildning, kultur och tillgängliggöra databaserad information²³. Ett av folkbibliotekens särmerken är att de har till uppgift att särskilt tillgodose behov hos barn, ungdomar, funktionshindrade, invandrare och språkliga minoriteter. Folkbibliotekens verksamhet tar sig många olika uttryck, såsom huvudbibliotek, kommundelsbibliotek, filialer, bokbussar eller enskilda bokbestånd som cirkulerar inom äldreomsorg och i förskolan. Ibland organiseras verksamheten som en del av bibliotekets verksamhet, men den kan också ingå som en del i annan överordnad verksamhet. Arbetsplatsbibliotek är en typ av verksamhet som ofta organiseras inom ramen för ett kommunalt bibliotek, men kan också vara något som sker i samverkan med vissa större arbetsplatser²⁴.

Vid sidan av folkbiblioteken finns i den här terrängen också olika typer av utbildningsbibliotek, såsom skolbibliotek, gymnasiebibliotek och komvux bibliotek och i

---

¹⁸ I SOU 2003:129 utreds och föreslås åtgärder för ett nationellt mer samlat resursutnyttjande. Likaså finns en anda av ökad samverkan mellan biblioteksväsendets olika delar tydligt i bibliotekslagen efter revideringen.

¹⁹ *Folkbiblioteken 2006*. S. 29

²⁰ *Bibliotekslagen SFS 1996:1596* §2.

²¹ Jfr Widebäck och Persson (1997). Lokala bibliotek som studieområde. *Svensk biblioteksforskning*.

²² Jfr Halvarsson, Lundmark och Staberg (2003) *Sveriges statskiv*. Kap 13 "Kommuner och landsting" sid. 157 ff

²³ För en fördjupad beskrivning och analys av de svenska folkbibliotekens verksamhet och funktioner se t ex Enmark, R (1990). *Defining the library's activities*, Skot-Hansen, D (1996). *The local library: its profile and anchorage. Scandinavian public library quarterly* och Eriksson, C (1998). *Som Alice och Katten? Ett stadium av tre svenska folkbiblioteks målbeskrivningar samt ett försök att underlätta i målsättningsprocessen*.

²⁴ För en djupare diskussion om arbetsplatsbibliotek, se t ex Almerud, P. (2004). *Bibliotek i skymundan. En rapport om arbetsplatsbibliotek*.

större kommuner där det finns akademiska lärosäten även högskole- och universitetsbibliotek. På grund av ett uppdelat huvudmannaskap och ofullständig statistik inom den här delen av bibliotekssektorn är det svårt att få en sammanhållen bild av det totala antalet utbildningsbibliotek. Det är inte omöjligt att antalet överstiger 5000 enheter.

Ansvar för utbildningsbiblioteken ligger vanligtvis hos respektive skola och utbildningsanordnare. Idag hör utbildningsinstitutioner upp till och med gymnasienivå till kommunerna och är en del av dess beslutsstruktur²⁵. Det är inte ovanligt att folkbiblioteket i en kommun ansvarar för delar av kommunens utbildningsbibliotek. Detta kan ske i olika former och med varierat huvudmannaskap inom den kommunala organisationen²⁶. Biblioteken i grund- och gymnasieskolan har som huvudsyfte att stimulera till läsning och litteratur och tillgodose elevernas behov av material till sin utbildning. Vissa utbildningsbibliotek tillgodoser även informations- och litteraturbehov hos den undervisande personalen och samlar olika typer av läromedel i sitt bestånd. Kulturrådet sammanställer statistik om svenska skol- och gymnasiebibliotek²⁷. Biblioteken vid akademiska lärosäten har en liknande funktion, men då främst i förhållande till de utbildningar och kurser som ges vid lärosätet och de studenter som är inskrivna. Högskole- och universitetsbiblioteken, som i antal uppgår till knappt fyrtio²⁸, har dessutom ett klargjort uppdrag att skapa och tillgängliggöra samlingar som behövs för att undervisa och forska inom de olika ämnesområden som finns vid lärosätet²⁹. Begreppet informationsförsörjning används vanligen som benämning för dessa biblioteks huvuduppgift. Vid sidan av mer traditionella utbildningsbibliotek i den offentliga lokala terrängen växer även andra former av biblioteksverksamhet fram. Det finns även verksamheter som lärcentran, infotek och skolbiblioteks- och läromedelscentraler som på olika sätt stödjer olika former av lärande³⁰. Under senare år har KULDA, ett konsortium för upphandling av informationsresurser i kommunerna, vuxit fram.

I den lokala offentliga terrängen finns också verksamhet inom vård och omsorg. Merparten av vården drivs via landsting och regioner, vilka också utgör huvudmän för många av de sjukhus-, patient-, medicin- och vårdhögskolebiblioteken. Det finns 34 sjukhusbibliotek i Sverige³¹. Vidare har varje större sjukhus ett eget medicinskt bibliotek såsom också varje vårdhögskola. Sammantaget finns det ca 80 bibliotek inom den här delen av bibliotekssektorn³². Tidigare var olika typer av bibliotek inom vårdsektorn separerade, något

---

²⁵ Se ex. Limberg, L (2002) *Skolbibliotekets pedagogiska roll - en kunskapsöversikt*.

²⁶ För en fördjupad diskussion om den här typen av samverkan inom utbildningsområdet i kommunerna, se *Allas bibliotek. En idébok om att integrera bibliotek* (2001).

²⁷ Se *Skolbiblioteken 2002. Kulturen i siffror*. Denna sammanställning är enligt Kulturrådets webb den senaste (i sept. 2007). Kulturrådet tillämpar en indelning av skolbibliotek i fem kategorier efter tillgång till biblioteksservice, uttryckt i personaltim/v. Sammanställningen ger vid handen att det år 2002 finns 4531 grundskolor i Sverige, av vilka flertalet har någon form av skolbibliotek, vanligtvis bemannat 1-5 tim./v. Kommunala grundskolor tillhandahåller biblioteksservice i märkbart högre utsträckning än friskolor på grundnivå. Antalet gymnasieskolor i landet var samma år 571 stycken, och bemanningsgraden där är märkbart högre än vid grundskolbiblioteken.

²⁸ KB – ett nav i kunskapssamhället, s. 283

²⁹ För en utförlig genomgång om de svenska högskole- och universitetsbibliotekens verksamhet och funktioner se t ex KB - ett nav i kunskapssamhället Kap 7.3

³⁰ Läs mer om lärcentra på www.larcentra.se och *Kartläggning av lärcentra i Sverige 2001*. och om infotek på www.infoteket.se/infoteken_i_sverige

³¹ *Folkbiblioteken 2006*. S.43

³² Förteckning över svenska sjukhusbibliotek, se www.sjukhusbiblioteken.se/wv.exe?gk=G1K95&stat=1&det=0&size=0

som håller på att luckras upp. Inte minst då det gäller digitala biblioteks- och informationstjänster sammanförs samlingarna från olika typer av verksamheter och ses som en gemensam resurs för en bred målgrupp³³. Man kan naturligtvis fråga sig om och i så fall vilken skillnad det är på de olika biblioteken i vården. En distinktion kan förstås göras i förhållande till de olika målgrupperna. För den medicinska expertisen och vårdprofessionerna fungerar dessa bibliotek som ett stöd för informationsförsörjningen i yrkesutövningen. För patienter och anhöriga kan biblioteket fungera för upplysning relaterat till patientsituationen. En ytterligare funktion som också är av stort betydelse är förmedlingen av litteratur och andra medier för förströelse och rekreation för såväl patienter som personal.

Med landstingen som huvudman, och Kulturrådet som tillsynsmyndighet, finns också länsbibliotek eller regionbibliotek i den lokala offentliga terrängen. De har som uppgift att bistå folkbiblioteken med rådgivning, information, fortbildning och kompletterande mediaförsörjning, samt förverkliga regional och statlig bibliotekspolitik.³⁴ Läns- och regionbiblioteken är i huvudsak en administrativ funktion och alltså inget fysiskt bibliotek som de kommunala biblioteken. Däremot ansvarar de för viss kompletterande litteratur- och informationsförsörjning. Det finns 21 läns- eller regionbibliotek i Sverige³⁵. Dessa har en strategisk roll i det att de samlar särskild kompetens och riktar stöd från staten, inte sällan via Kulturrådet, ut till landet. Länsbiblioteken har också en lång tradition inom det svenska biblioteksväsendet. En annan typ av institution som fungerar som stöd för den lokala biblioteksverksamheten är informations- och lånecentralerna. Dessa hör administrativt ihop med Sveriges depåbibliotek, som är en nationell funktion men ses här som primärt en del av den lokala terrängen. Informations- och lånecentralerna betjänar biblioteken och inte privatpersoner. De finns i Malmö, Stockholm och Umeå. Vi har också noterat att en del folkhögskolor, med tillhörande folkhögskolebibliotek, drivs i landstingsregi och är en del av den lokala offentliga biblioteksverksamheten.

Bredden på de samlingar som finns inom den lokala offentliga terrängen är mycket stor. Utöver allmänhetens behov av varierad litteratur- och informationsförsörjning som tillgodoses hyser biblioteken också ofta samlingar av lokal karaktär, exempelvis sådan som handlar om eller är av särskild relevans för den egna regionen. En utveckling under det senaste decenniet är digitaliseringen och breddningen av olika former av medier tillgängliga för allmänheten. Idag är t.ex. film, musik, spel, ljudinspelningar ett vanligt inslag vid sidan av böcker och tidningar vid de flesta bibliotek. Likaså har gränserna mellan populär- respektive specialiserad kultur och information suddats ut en aning - olika genrer och olika kvalitativa nivåer blandas allt oftare. En framträdande målgrupp i den här terrängen är barn och ungdom. Såväl inom vård, utbildning och fritid och det så kallade lokala samhället prioriteras ofta insatser för denna. För att tillgodose behov hos yngre skapas både digitala och fysiska samlingar och det finns också särskilda professionella tjänster som bevakar denna målgrupps intressen³⁶.

---

³³ Ett exempel på en samlad informationsresurs inom vården är www.sjukvardsradgivningen.se.

³⁴ För en utförligare beskrivning av länsbibliotekens och de regionala bibliotekens betydelse, se rapporten *Från inspektion till inspiration. En översyn av den regionala biblioteksverksamheten* (2001).

³⁵ Källa: Kulturnät Sverige

³⁶ För en översikt över litteratur på området barn- och ungdomsbibliotek i Sverige, se Rydsjö, K & Elf, A-C (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek: en kunskapsöversikt*

Bibliotekens offentliga centrala terräng

I kartans offentliga centrala terräng finner vi alla de institutioner, organisationer och enheter som har ett övergripande ansvar för, och utövar tillsyn över, de svenska biblioteken. Bland centrala myndigheter noterar vi särskilt Kungliga Biblioteket (KB) som är Sveriges nationalbibliotek och Statens Kulturråd, som har som uppgift att utöva tillsyn och ge stöd och inspiration till folkbiblioteksverksamhet på olika nivåer. Andra biblioteksrelevanta myndigheter är Myndigheten för skolutveckling och Skolverket, samt landets universitet och högskolor. Dessa myndigheter är underställda regeringen, och har att i enlighet med sina särskilda direktiv, relativt självständigt, realisera de beslut som riksdag och regering fattar. När det gäller KB är uppdraget att samla in, bevara och tillhandahålla allt svenskt tryck, men också utländska publikationer med svensk anknytning. KB skall se till att det svenska ordet, tankarna och idéerna bevaras. KB har också ansvar för att samordna och utveckla informationsförsörjningen för högre utbildning och forskning. Ett viktigt ansvar för KB är att upprätthålla den svenska nationalbibliografin och biblioteksdatasystemet Libris³⁷. Kungl. Biblioteket är utan tvekan den viktigaste centrala institutionen för de vetenskapliga bibliotekens verksamhet, ett ansvar som axlas av Avdelningen för nationell samverkan vid KB³⁸. Kulturrådet och Kungl. Biblioteket har i samarbete initierat ett nationellt bibliotekssamråd – Sverigebiblioteket – med representanter för många olika aktörer inom det svenska biblioteksväsendet. Samarbetet ligger ännu i sin linda³⁹.

Den myndighet som ansvarar för nationella insatser i form av särskilda bidrag, information och kommunikation samt kunskapsuppbyggnad inom folkbibliotekens verksamhetsområde är det så kallade Kulturrådet. Regleringsbrevet styr hur Kulturrådets medel skall användas⁴⁰. Kulturrådet är ansvarigt för länsbiblioteken och en inte oväsentlig del av utgivningen av viss litteratur och vissa tidskrifter på svenska. Kulturrådets funktion är snarare stödjande och rådgivande än kontrollerande. Kulturrådet ansvarar också för landets låne- och informationscentraler och de statligt finansierade depåbiblioteken. Idén om samordning och samverkan kring bibliotekets medieresurser har i Sverige en lång tradition. Trots att merparten av bibliotekets verksamhet finns på lokal nivå har värnandet av central samordning och gemensamt resursutnyttjande alltid varit stort, såväl i de vetenskapliga biblioteken som i folkbiblioteken. Något som ibland beskrivs som en grundbult i det svenska biblioteksväsendet är den så kallade fjärrlånekedjan, ett system som innebär att bibliotekens samlingar kan fungera som en samlad resurs oberoende av var i landet ett individuellt behov uppstår.⁴¹ I det sammanhanget kan vi också nämna Bibliotek.se, som är ett digitaliserat samarbete om ett gemensamt gränssnitt som tillgängliggör samlingar inom olika delar av det offentliga biblioteksväsendet.

---

³⁷ För en utförligare beskrivning av KBs ansvar och funktioner se SFS 1996:505, *Förordning med instruktion för Kungl. Biblioteket*.

³⁸ Tidigare ansvarade KBs avdelning BIBSAM för denna funktion. Avdelningen för nationell samverkan har numera övertagit BIBSAMs uppgifter. BIBSAM finns alltså inte idag, men vanan att tala om BIBSAM i presens lever dock vidare inom det svenska biblioteksväsendet.

³⁹ För vidare upplysningar se www.kb.se samt Herdenberg, G. (2007). *Med gemensamma krafter*.

⁴⁰ Kulturrådets webbsida med länk till aktuellt regleringsbrev: www.kulturradet.se/templates/KR_Page.aspx?id=787&epslanguage=SV

⁴¹ Tämligen utförlig information finns i: Bibliotekens fjärrlån. En kartläggning av fjärrlåneförmedlingen vid folk- och skolbibliotek och KB – ett nav i informationssamhället, s. 318.

I biblioteksgeografins centrala offentliga terräng återfinns också de sju ansvarsbiblioteken, vilka täcker in nio specificerade ämnesområden⁴². Ansvarsbiblioteken utgörs av universitets- och högskolebibliotek med väl profilerade samlingar. Härutöver finns en mängd specialiserad biblioteksverksamhet som också återfinns på mer central nivå såsom Svenska barnboksinstitutets bibliotek, Utrikespolitiska Institutets bibliotek, Vitterhetsakademiens bibliotek, med flera.⁴³ Ett annat exempel är Internationella biblioteket i Stockholm, vilken har till uppgift att förse Sveriges folkbibliotek med litteratur och dokument på andra språk än svenska, med undantag för engelska, tyska, franska, danska, norska och samiska⁴⁴. En ytterligare form av biblioteksverksamhet på central nivå är det svenska Sjömansbiblioteket, som länge varit en självständig myndighet, men som numera är organiserad inom ramen för Sjöfartsverket⁴⁵. Sjömansbiblioteket beskriver sig själva som ett ”globalt vandringsbibliotek” och dess verksamhet är uppbyggd kring gemensamt bruk av mediasamlingar förlagda till centrala hamnar i Sverige och utomlands för personal inom svensk sjöfart. När det gäller den här typen av specialinriktade bibliotek, vare sig fokus ligger på typ av samling eller någon särskild målgrupp, gäller inte sällan att huvudmannskapet utgörs av en för området särskilt ansvarig myndighet och att dessa bibliotek således inte lyder under Kulturrådet eller KB. Ansvarsstrukturen för det svenska biblioteksväsendet är, i likhet med lokal nivå, tämligen splittrad på organisatorisk nivå. Det finns emellertid ett antal initiativ där de olika bibliotekens samlingar och tjänster i Sverige alltmer förs ihop genom olika samarbetsavtal o dyl. Dessa samlande initiativ är idag huvudsakligen digitala, som exempelvis Bibliotek.se, en form av gränsöverskridande och platsoberoende biblioteksverksamhet vi kommer att resonera mer om längre fram i texten.

Vid sidan av dessa institutioner finns också ett antal andra aktörer i den centrala offentliga terrängen. Vi tänker då på aktörer inom akademisk forskning och utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap och angränsande institutioner inom arkiv- och museiområdet. Idag finns den här typen av forskning och utbildning vid fem högskolor och universitet; Lund, Borås, Uppsala, Umeå och Växjö. Landets främsta centrum inom området finns vid Högskolan i Borås, där ett flertal professorer verkar och man bedriver landets bredaste utbildning på såväl grund- som forskarnivå. Lärosäten som bedriver utbildning och forskning följer de direktiv som ges av staten⁴⁶. Här ryms en konflikt mellan att utbilda för en definierad arbetsmarknad och för det akademiska ämnets autonomi, vilket på vår karta även kunde placeras inom den centrala privata terrängen. Ett försök att integrera olika delar av fältet är den i Borås årligen återkommande konferensen Mötesplats inför framtiden som syftar till aktiva möten mellan biblioteksvärldens olika aktörer inom utbildning, forskning och praxisfält.

Bibliotekens privata centrala terräng

Vi betraktar här nu större privata företagsbibliotek, särskilt de som är förlagda till huvudkontorets eller koncernledningens närmaste organisation, som privata centrala aktörer.

---

⁴² Ansvarsbiblioteken är f.n. under utredning och remissbehandling. Se vidare www.kb.se/bibliotek/ansvarsbibliotek/

⁴³ Se KB – ett nav i informationssamhället. Kap. 7, ex. s. 303.

⁴⁴ Det finns ett Samernas bibliotek som är lokaliserat till Jokkmokk och administreras av den samiska bibliotekskonsulenten. Se www.sametinget.se/1459

⁴⁵ För en mer utförlig diskussion om det svenska sjömansbiblioteket se t ex Hellman, P-A. (1996). Biblioteket går till sjöss. Kultur-, informations- och fritidsutbudet för ombordanställda i svenskflaggade handelsfartyg.

⁴⁶ Se *Högskolelagen* SFS 1992:1434 och propositionen *Ny värld – ny högskola* (Prop. 2004/05:162)

Som exempel kan vi nämna AstraZenecas bibliotek och Volvos huvudbibliotek. Något övergripande ansvar utanför det egna företagens informations- och dokumentationsbehov föreligger inte. Däremot kan en del större privata samlingar, som exempelvis Bernadottebiblioteket och Skoklosters slottsbibliotek, ses som bevarare av ett unikt nationellt kulturarv⁴⁷. Också stiftelsedrivna bibliotek, som exempelvis Nobelbiblioteket, Chalmers bibliotek och Handelshögskolans bibliotek i Stockholm hör hemma i den här delen av terrängen åtminstone delvis. Många av de privata bibliotek som har ett mer övergripande ansvar kan vara delfinansierade med statliga anslag eller lyda under samma regelverk som många offentliga myndigheter. Det är rimligt att se dem som något av en blandning av offentligt och privat.

Till en huvudsakligen central privat terräng hör emellertid tillverkare och distributörer av biblioteksinredning och biblioteksadministrativa verktyg och hjälpmedel. Här bör särskilt nämnas företag som Axiell och BTJ Sverige AB, som genom sin historia är starkt förknippat med Svensk Biblioteksforening (tidigare SAB), men det finns ytterligare leverantörer av medieprodukter och informationstjänster i den centrala privata terrängen. Företag som idag ägnar sig åt utgivning och försäljning av böcker, tidskrifter och andra typer av medier med nationell täckning är bland annat Bokus, Adlibris och Förlagssystem AB. Till denna terräng hör också de databasvärdar som erbjuder databaser på kommersiella villkor. Databasvärdarna opererar ofta internationellt⁴⁸.

En del av de organisationer och sammanslutningar som finns i den privata centrala terrängen är förmodligen inte särskilt kända hos en bredare allmänhet. Bibliotekssektorns olika intresseorganisationer får anses vara forum för specialister. Som exempel kan nämnas Författarförbundet, Svensk Biblioteksforening, Svensk föreningen för informationsspecialister och Sveriges förläggarförening. Dessa aktörer har emellertid sin verksamhet över hela landet och kan ofta ha systerorganisationer utanför landets gränser. Intresseorganisationerna bedriver lobbyarbete inom sina respektive sakområden och kan, som exempelvis Biblioteksforeningen, vara remissinstans i bibliotekspolitiskt relaterade frågor. Inte sällan har de tidskrifter som ibland är kopplade till olika intresseorgan, en betydelsefull roll som debattforum för biblioteks- och informationsrelaterade frågor⁴⁹. Även om tidskrifterna är, som Svensk Biblioteksforskning med säte vid Bibliotekshögskolan i Borås, knutna till en offentlig organisation kan de ofta betraktas som fristående.

Till den privata centrala terrängen räknar vi slutligen också de biblioteksrelaterade aktiviteter som utgörs av mer eller mindre fristående eller kommersiella utbildningar, konferenser och mässor. Vi vill exempelvis nämna den årliga Bok- och Biblioteksmässan i Göteborg, den återkommande konferensen Biblioteksdagarna, Ikonerakademin samt institutionaliserade sammankomster som Skolforum och Författardagen. Ytterligare ett inslag i biblioteksgeografins centrala privata terräng är Biblioteksmuséet i Borås, det enda i sitt slag i

---

⁴⁷ En relativt nyutgiven text om Bernadottebiblioteket är Alm & Ramsay Hertelius (2007). *Bernadotte biblioteket. En kunglig kulturskatt*.

⁴⁸ Ett exempel på en internationell databasvärd är DIALOG.

⁴⁹ Vi vill särskilt nämna Svensk Biblioteksforenings organ *Biblioteksbladet* (BBL), den fackliga organisationen DIKs *DIK-forum*, Svensk förening för informationsspecialisters (SFIS) *InfoTrend*, samt Bibliotek i Samhälles (BiS) *Tidskriften bis*.

Sverige. Det drivs av Biblioteksmuseiföreningen som är en ideell förening med nationell täckning⁵⁰.

Bibliotekens privata lokala terräng

Informationsintensiva företag, exempelvis forskningsintensiva läkemedelsföretag eller juridiska firmor, har vanligen byggt upp egna interna funktioner för att tillhandahålla relevant information till sina anställda. Det finns ett antal företagsbibliotek i Sverige, men trenden idag är att denna funktion håller på att läggas ut (outsourcas) på internationella producenter och distributörer av digital information⁵¹. Ett utmärkande drag för företagsbiblioteken är att användning som stöd för den kortsiktiga produktionen är mer prioriterad än uppbyggandet av permanenta samlingar. Samlingarna behöver därmed inte vara omfattande vad det gäller olika typer av dokument, utan är snarare inriktade mot kanaler för att få fram information. Företagsbiblioteken finansieras och styrs som en integrerad del inom ramen för företagets policy och de olika avtal som sluts i företaget. Företagsbiblioteken omfattas inte alls av samma krav på öppenhet och tillgänglighet som de offentliga delarna av biblioteksväsendet. Utbudet, som också har en betydligt snävare profil kopplat till det enskilda företagets produktion och omvärldsbevakning, följer inte heller alltid samma principer för bestandsorganisering som andra bibliotek.

I den lokala privata terrängen placeras också de bibliotek som är knutna till fristående folkhögskolor, vilka i sin tur kan ha olika huvudmän. Folkhögskolebiblioteken drivs som fristående vanligtvis av studieförbund, religiösa samfund och enstaka politiska förbund⁵². Det finns en viss samverkan mellan folkhögskolebiblioteken, men dessa institutioner kan ofta föra en undanskymd tillvaro⁵³. En annan, tämligen ny aktör på den här delen av biblioteksområdet, är Vägkrogsbiblioteken, som har medlemmar i Transport samt Hotell- och restaurangfacken som målgrupp⁵⁴. Det kan också, i det här sammanhanget, vara värt att nämna bibliotek som drivs som personalkooperativ eller på entreprenad⁵⁵.

I den privata lokala terrängen återfinns även bokmässor med mer lokal profil, exempelvis Bokmässan på Örebro Slott och Bokmässan i Rinkeby. Lokal bokhandel och lokalt baserade informationskonsulter räknar vi också hit⁵⁶. Likaså har vi i många svenska kommuner en relativt omfattande antikvariatshandel, som på olika sätt kan bidra till att utveckla kvaliteten i bibliotekens äldre bestånd⁵⁷.

---

⁵⁰ För information om Biblioteksmuséet och Biblioteksmuseiföreningen, se www.bimu.net

⁵¹ Det finns ingen fullständig förteckning över företagsbibliotek i Sverige.

⁵² Folkhögskolorna ingår som en del i den institutionaliserade folkbildningsrörelsen, för mer information se bl a Folkbildningsförbundet eller Föreningen för folkbildningsforskning.

⁵³ Det finns en organisation som kallas Bibliotek i folkhögskola och folkbildning, som har en viss samverkande funktion. För vidare information se www.folkbildning.net/fb-forskning

⁵⁴ För kort information om vägkrogsbiblioteken, se LOs webb: *Ännu ett vägkrogsbibliotek står redo att dela med sig av läsäventyr* www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/20F9137B88D9025BC12571810053960A

⁵⁵ Bibliotek på entreprenad i Åre är ett exempel på alternativ som under lång tid blev föremål för debatt och analys. Idag är den personaldrivna Dieselverkstan en omtalad verksamhet.

⁵⁶ Som exempel kan nämnas I.C.atOnce.

⁵⁷ För mer information om antikvariatshandeln i Sverige, se Svenska antikvariatföreningens hemsida.

Den privata lokala terrängen utgörs av solitära organisationer i den mening att varje aktör är tämligen unik i sitt slag och att räckvidden sällan sträcker sig utöver den egna lokala organisationen. Det finns inte heller något organiserat samarbete mellan olika typer av privata och fristående bibliotek. Den samverkan som ändå kan uppstå bygger snarare på informella överenskommelser och professionella nätverk. I den här delen av biblioteksväsendet drivs verksamheterna ofta av mindre organisationer som bemannas av en eller ett fåtal personer.

Platsberoende och gränsöverskridande verksamheter

Modern informationsteknik och den nätverkskultur som breder ut sig i samhället märks naturligtvis också inom svenskt biblioteksväsen. Som en följd härav finns idag ett antal biblioteksverksamheter som är platsberoende och gränsöverskridande till sin natur. Ett exempel är den nationella bibliotekstjänsten "Fråga biblioteket", som är en Internetbaserad referenstjänst, som drivs i samverkan mellan svenska folk- och forskningsbibliotek⁵⁸. Här suddas gränserna ut mellan såväl offentlig lokal och offentlig central terräng. Även andra samarbeten har upprättats under senare år i syfte att öka informationstillgängligheten. Ett exempel från biblioteksområdet är EiRA, som är ett digitalt bibliotek inom hälso- och sjukvård där det sker en gemensam upphandling av databaser och elektroniska tidskrifter. Alla landstingsanställda har tillgång till EiRAs utbud⁵⁹. Det digitala Barnens bibliotek är ett annat exempel⁶⁰. Andra exempel värda att nämnas är det digitala vetenskapliga arkivet, DiVA och uppsatsdatabasen UPPSÖK, digitala plattformar eller digitaliseringsprojekt som syftar till konkret samarbete om utbyte och ansvarsfördelning när det gäller digitalisering⁶¹. Dessa satsningar går ofta på tvärs över landskapet. Det pågår även anpassningsarbete för att göra vår digitala nationalbibliografi, LIBRIS, brukbar för regional och lokal nivå. Det kommunala samarbetet kring upphandling av elektroniska resurser, KULDA, är också ett exempel på att utvecklingen går i den riktningen⁶².

Faktum är att det senaste decenniet har många röster hörts som menar att den digitala biblioteksverksamheten är den biblioteksform som bäst motsvarar behoven i framtidens kunskaps- och informationssamhälle⁶³. Ett uttryck för en sådan vision kan vara Bibliotek.se, ett enhetligt gränssnitt, som grundar sig på en gemensam katalog över de samlingar som finns på de svenska offentliga biblioteken och en del gemensamma informationstjänster. Ett fenomen som dykt upp under senare år är Bibliotek.2.0, som är en vidareutveckling grundad på webbtekniken, med hög grad av interaktivitet i form av bloggar, chattar, länkar och pragmatiskt hopfogade länksamlingar. Bibliotek. 2.0 är i dagsläget mer idé än realitet, men är värt att nämnas som en del av ett möjligt framtidsscenario.

Den digitala biblioteksmiljön öppnar för fler och mer sofistikerade möjligheter att överbrygga befintliga gränser mellan olika nivåer, olika institutioner och inte minst mellan olika typer av samlingar. Den digitala tekniken upphäver, nästintill, den fysiska platsbundenheten. En del problem kvarstår dock och en stor fråga idag rör den om Internetaccess. Även om den digitala

---

⁵⁸ Se www.fragabiblioteket.se

⁵⁹ EiRA är en förkortning för Effective Information Retrieval and Acquisition. Se vidare www.eira.nu samt Sveriges kommuner och landsting www.skl.se/artikel.asp?A=4645&C=2141&ArticleVersion=17

⁶⁰ Barnens bibliotek, se www.barnensbibliotek.se

⁶¹ DiVA se www.diva-portal.org och databsen Uppsök se uppsok.libris.kb.se/sru/uppsok

⁶² Om KULDA Sverige, se www.kulda.se

⁶³ Se t ex Deegan, M & Tanner, S (2002) Digital futures : strategies for the information age.

tekniken möjliggör ökad tillgänglighet är den samtidigt svårare att kontrollera. Digitalisering kan medföra större risk för förvanskning och mycket talar för att lagringsproblemen är fler än vi trodde⁶⁴. I dagsläget växer också nya digitala tjänster upp inom ramen för en ordinarie, fysisk, biblioteksverksamhet och bör ses som en vidareutveckling av det traditionella biblioteket snarare än dess ersättare.

Gränsöverskridande verksamheter är emellertid inget nytt fenomen i svenskt biblioteksväsende, vilket kommenteras även av Mäntykangas och Torstensson (2001)⁶⁵. Något vi tidigare lyft fram är den s.k. fjärrlånekedjan, vars organisation för samarbete mellan biblioteken är ett praktiskt exempel på att samlingarna blir tillgängliga även då de befinner sig långt ifrån användaren⁶⁶. De svenska sambiblioteken, som biblioteken i Visby och Härnösand är exempel på verksamheter där gränserna mellan lokalt och centralt delvis kan upphävas⁶⁷.

Avslutande reflektioner

Det absoluta flertalet bibliotek återfinns i en huvudsaklig offentlig terräng. Man kan fråga sig om offentlighet är en grundegenskap i vår tids svenska bibliotek, viss om att det inte alltid varit så eller med nödvändighet kommer att så förbli. I praktiken är det ibland svårt att avgöra huruvida en verksamhet hör till en privat respektive offentlig terräng. Det är uppenbart att det finns flera blandformer och många gråzoner. Exempelvis stiftelseägda bibliotek, personalkooperativ och entreprenadbibliotek har här placerats i den privata terrängen, men relativt nära gränsen till det offentliga. När det gäller dessa former av bibliotek är förutsättningarna såsom regelverk och uppdrag i många stycken identiska med andra offentliga organisationer⁶⁸. De avgörande besluten om hur styrningen skall utformas och hur verksamheten kontrolleras fattas av folkvalda församlingar, likaså finansieras ofta biblioteksverksamheterna med ersättningar från det offentliga. Däremot innebär såväl stiftelseformer som olika typer av entreprenad att verksamheten kan utformas mer självständigt och ges en starkare koppling till lokala marknader och olika kundsegment än vad som annars gäller i kommunala verksamheter överlag. Det är därför logiskt att placera dessa mer fristående biblioteksverksamheter i en privat terräng, för att tydliggöra att det finns aktörer som befinner sig i en mer marknadsmässig och konkurrensutsatt position samt är att betrakta som ett alternativ till mer gängse former. De gäller också de digitala biblioteken, som är mer gränsöverskridande. Den för den offentliga svenska hälso- och sjukvården så betydelsefulla informationstjänsten EiRA, för att nämna ett exempel, är till stora delar styrd av och uppbyggd kring huvudsakligen kommersiella och internationella aktörer. Det är uppenbart att gränserna mellan offentligt och privat suddas ut och naturligtvis angeläget att kritiskt analysera vad en sådan utveckling kan få för konsekvenser. En viktig fråga i det sammanhanget är huruvida det som biblioteket levererar är att betrakta som en vara eller

---

⁶⁴ För en fördjupad diskussion om problem med digitalisering av bibliotekens samlingar se t ex Dahlström, Mats (2006) *Under utgivning*. Kap 2.5.

⁶⁵ Se Mäntykangas och Torstensson (2001) s.16.

⁶⁶ *KB – ett nav i kunskapssamhället*. Kap. 7.4.4

⁶⁷ Se Hansson, Joacim (2006) Just collaboration or really something else? On joint use libraries and normative institutional change with two examples from Sweden. *Library Trends*. Vol. 54 (4), och Hansson, Joacim (2007) *New document environments and institutional identity - Joint Use Libraries at the crossroads between the physical and the digital library*. Joint Use Libraries, an International Conference: Proceedings.

⁶⁸ För en utförligare redogörelse av villkoren för olika former av verksamheter, se Halvarson, A. Lundmark, K. och Staberg, U (2003). *Sveriges statskick*. Där redogörs bl a för stiftelseformer (sid.126) och för kommunala verksamheter som bedrivs som entreprenad (sid.167 f)

rättighet och för vem. Det återstår att se hur en ny kunskapsekonomi på sikt påverkar det svenska biblioteksväsendet.

En annan reflektion gäller vilken typ av aktörer som förekommer i de olika delarna av terrängen. Biblioteksinstitutionerna är en grupp, om än föga sammanhållen, bland flera andra. De är inte möjliga att förstå fullt ut utan att se kopplingarna till överordnade instanser i det politiska, administrativa systemet eller till de producenter och distributörer som omger dem. Att biblioteken tillhör flera politiska och administrativa sfärer, såsom kultur, utbildning, vård etc visste vi sedan tidigare. Men vår beskrivning komplicerar bilden ytterligare genom att också ge ett visst utrymme till de delar som är fristående och privata. Det finns även en stor variation inom enskilda delområden i sektorn, som exempelvis inom utbildningsbiblioteken. Vi har också identifierat en del nya aktörer, eller eventuellt nya kombinationer av aktörer, i terrängen. Det återstår att se om de olika digitala biblioteken blir en ny form av verksamhet med förmåga att ersätta mer traditionella former eller om det som sker är embryon till nya institutioner som kan växa parallellt. Vad som däremot inte givits utrymme för i den här biblioteksgeografin är övriga aktörer inom angränsande politiska och administrativa områden. Det är idag inte ovanligt att i debatten placera biblioteken inom ramen för ett bredare ABM-paraply⁶⁹. Det finns både politiska, administrativa och vetenskapliga goda argument för att tydliggöra relationerna mellan biblioteken och dessa andra aktörer i ett bredare perspektiv. Det är viktigt att vara lyhörda för sådana kopplingar och relationer, men måste tillstå att retorikens samverkan inom området ljuder starkare än praktikens. Skapandet av en möjlig ABM-geografi överlåter vi därför med varm hand till framtida forskare.

Vår analys har hittills inte fästs vid någon enskild aspekt av biblioteket och möjligen kunde bibliotekets användare vara värda ett större utrymme. Vi noterade tidigt att specifika användargrupper sällan betonas i benämningar av olika typer av biblioteksverksamhet, trots att brukarnas intressen gärna hävdas inom forskningen. Vad är det för personer vi stöter på i det svenska biblioteksväsendet? I den offentliga lokala terrängen finner vi den mest komplexa individen. Här är hon privatperson, studerande eller kommunanställd med individuella behov och egendefinerat sökande efter kunskap och upplevelser. I den offentliga centrala terrängen ser vi mer av en generell medborgare, med medborgarens rättigheter och skyldigheter att tillgängliggöra eller ta del av fackkunskaper och annan information. Vi ser också yrkespersoner som är i behov av olika typer av expertkunskap. Även bibliotekarieprofessionen, en väl förgrenad yrkesgrupp, är en viktig aktör och användare. Denna grupp utbildar sig, driver debatt och hävdar sina professionella intressen vid sidan av andra yrkesgrupper som exempelvis författare och lärare. Användaren kan också här vara en specialist i någon mening, som behöver avgränsade specialbibliotek. I den privata lokala terrängen är användaren en företagare eller någon som hanterar information och upplysningar å företagarens vägnar. Särskilt ser vi företagare som sysslar med handel av böcker eller andra medier, eller personer verksamma där produktionen är knuten till någon form av forskning eller kvalificerat utvecklingsarbete. Det är uppenbart att vi genom att studera det svenska biblioteksväsendet får möta producenter, förmedlare och användare av olika typer av samlingar och dokument och de är intressanta både som privatpersoner och yrkesmänniskor. En reflektion i sammanhanget är hur olika användargrupper förhåller sig till varandra och vilka typer av intressen de på olika sätt representerar. Eftersom det uppenbarligen inte finns några intresseföreningar eller andra sammanslutningar som drivs av eller utifrån organiserade

---

⁶⁹ ABM är en förkortning av arkiv, bibliotek och museer. För en utförligare begreppsutredning av ABM i ett svenskt perspektiv se t ex *ABM: samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer* (2002)

användargrupper inom biblioteksområdet är det svårt att dra några slutsatser om användarnas ställning och möjlighet till inflytande. Kanske ingår biblioteks- och informationsfrågor som en del av agendan för andra områden, exempel patientföreningar etc. Möjligen sker interaktionen mellan bibliotek och olika grupper av användare informellt i anslutning till att verksamheten nyttjas.

Vår analys visar också att det är omöjligt att låsa sig till någon enskild typ av texter, eller ens till texter, i dagens multimediala bibliotek. Vi har att sätta oss in i och förstå texter på olika nivåer, för olika ändamål och med synnerligen varierat innehåll. Vi behöver förstå innebörden av och skillnader mellan samlingar eller enskilda dokument brukbara för stunden och samlingar som skall bevaras under oöverskådlig tid. Vi har att kontrollera och tillgängliggöra samlingar med såväl bredd som sådana med extremt hög specialiseringsnivå. Samlingarna är skapade för alla åldrar och ganska många arbetsområden. Den digitala tekniken bidrar inte enbart till att möjligheterna blir fler för bibliotekarierna, utan skärper också förväntningar och krav på vad en bibliotekarie bör åstadkomma.

Inom biblioteks- och informationsvetenskapen finns ett naturligt intresse för hur biblioteken fungerar och förändras. I den svenska traditionen är vi sedan ämnets tillblivelse i början av nittioalet uttalat pragmatiska. Det betyder att vi är öppna inför att såväl ämnet biblioteks- och informationsvetenskap som biblioteken *per se* är möjliga att förstå och följaktligen också beskriva på en rad olika sätt. Detta innebär dock inte att olika sätt att beskriva ämnet eller verksamheten inte kan vara föremål för kritik eller per definition alltid är likvärdiga⁷⁰.

Den här studien har tagit utgångspunkt i ett huvudsakligen institutionellt perspektiv i utformningen av kartan över det svenska biblioteksväsendet. Frågor som infinner sig så här mot slutet av det här arbetet är hur långt man egentligen når med en sådan ansats och vilka vägar som kan leda oss vidare. Låt oss återgå till figuren över olika kategorier av benämningar (Figur 1) och resonera om hur en karta skulle kunna skapas utifrån andra kategorier än de om geografiskt ansvarsområde/fysisk placering och organisations/institutionstillhörighet. Hur skulle en karta som tog sin utgångspunkt i kategorin målgrupp/användare se ut? Vilka dimensioner skulle man laborera med då? Kanske skulle axlarna utgöras av individ respektive kollektiv och studier och arbetsuppgifter visavi upplevelser och förströelse. Oavsett vilket så skulle kartan som då ritas, organisationerna som klustras och frågorna som aktualiseras skilja sig från föreliggande karta. Vad skulle utmärka en karta som tog sin utgångspunkt i kategorin samlingens innehåll och form? Vilka dimensioner skulle då vara relevanta att särskilja? Kanske skulle en axel motsvara en typ av lagringsmedia eller teknologi för att tillgängliggöra samlingen och gå från pappersburet till det digitala. Möjligen kunde en annan axel ta fasta på olika sociala mediakontexter som från vetenskap till konstarnas. Också en sådan karta över det svenska biblioteksväsendet skulle skilja sig från den vi konstruerat i den här artikeln.

Oavsett hur vi väljer att gå vidare är det viktigt att det kritiska samtalet om vårt biblioteksväsende och bibliotekens grundläggande karaktär fortgår och att många grupper deltar med sina erfarenheter. Frågor om med vilka ord vi beskriver verksamheten och förståelse för hur denna gestaltar sig i olika sammanhang och på olika platser hjälper oss att hitta vår egen väg vidare i denna relativt utforskade terräng.

---

⁷⁰ För en fördjupad diskussion, se ett temanummer av *Journal of Documentation* (2005) Vol 61 No 1.

Referenser och hänvisningar

- ABM: samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer : en lägesrapport på uppdrag av regeringen från Kungl. biblioteket, Riksarkivet, Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet / sammanställd av Magdalena Gram (2002). Stockholm: Kungl. Biblioteket. Tillgänglig på <http://www.kb.se/Dokument/Om/yttrandet/ABM_samverkan.pdf> [2008-08-16]*
- Allas bibliotek. En idébok om att integrera bibliotek (2001). Stockholm: Skolverket och Statens kulturråd.*
- Alm, G. och Ramsay Hertelius, Antoinette (2007). *Bernadottebiblioteket. En kunglig kulturskatt*. Stockholm: Kungl. Husgerådskammaren.
- Almerud, P. (2004). *Bibliotek i skymundan. En rapport om arbetsplatsbibliotek*. Stockholm: Kulturrådet.
- Audunson, R. (1996). *Change processes in public libraries: a comparative project within an institutional perspective*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Barnens bibliotek (1996-2007). Välkommen till Barnens Bibliotek. Tillgänglig på <<http://www.barnensbibliotek.se>> [2008-08-15].
- Bibliotek. *Nationalencyklopedin*. Höganäs: Bra böcker. Onlineutgåva: [2007-09-17]
- BIFF. Biblioteket i folkhögskola och folkbildning (2001-09). Tillgänglig på <<http://www.folkbildning.net/biff/>> [2008-08-16]
- Bibliotekarieutbildning på distans. Grundutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap 40 poäng. Studiehandedning block 1: Biblioteken och samhället, 6 poäng*. Borås: Institutionen bibliotekshögskolan. [1994]
- Bibliotekens fjärrlån. En kartläggning av fjärrlåneförmedlingen vid folk- och skolbibliotek (1998)*. Stockholm: Statens kulturråd och Kungl. Biblioteket, BIBSAM.
- ”Biblioteksgeografin”. Ingår i: *Bibliotekarieutbildning på distans. Grundutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap 40 poäng. Studiehandedning block 1: Biblioteken och samhället, 6 poäng*. Borås: Institutionen bibliotekshögskolan. S. 30-35 [Enmark, 1994]
- Bibliotekskalendern 2007*. Lund: Btj
- Bibliotekslag: SFS 1996:1596*. Tillgänglig på <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1996:1596>> [2008-08-16]
- Biblioteksmuseiföreningen. Tillgänglig på <<http://www.bimu.net>> [2008-08-15]

- Budd, J (2001). *Knowledge and knowing in library and information science: a philosophical framework*. Lanham, ML: Scarecrow Press.
- Dahlström, M. (2006). *Under utgivning*. Borås: Valfrid. Diss.
- Deegan, M & Tanner, S. (2002). *Digital futures: strategies for the information age*. London: Library Association Publishers.
- DiVA (2000-2008). *Academic Archive On-line*. Tillgänglig på <<http://www.diva-portal.org>> [2008-08-17]
- EiRA (2008). *Hälso- och sjukvårdens digitala bibliotek*. Tillgänglig på <<http://www.eira.nu>> [2008-08-15]
- Enmark, R. (1990). *Defining the library's activities*. Göteborg: Centre for Library Research.
- Eriksson, C. (1998). *Som Alice och Katten?* Borås: Institutionen bibliotekshögskolan. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 1998:25.
- Folkbiblioteken 2006*. Stockholm: Kulturrådet. *Kulturen i siffror 2007:5*. Tillgänglig på <http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2007/folkbiblioteken_2006.pdf> [2008-08-16]
- Folkbildningsförbundet. Studieförbundens intresseorganisation. Tillgänglig på <<http://www.studieforbunden.se>> [2008-08-16]
- Fråga biblioteket (2008). *Vi hjälper dig hitta svaret*. Tillgänglig på <<http://www.fragabiblioteket.se>> [2008-08-15]
- Föreningen för folkbildningsforskning. Samlar organisationer och enskilda medlemmar, för att stimulera folkbildningsforskning och främja möten mellan folkbildning och forskning. Tillgänglig på <<http://www.folkbildning.net/fb-forskning>> [2008-08-16]
- Förlagssystem AB. Tillgänglig på <<http://www.forlagssystem.se>> [2008-08-15]
- Gellerstam, G. (2001). *Den första uppgiften: högskolebiblioteket som utbildningsinstitution och lärande miljö : rapport sammanställd på uppdrag av BIBSAM, Kungl. biblioteket, juli 2001*. Stockholm : Avdelningen för nationell samordning och utveckling (BIBSAM), Kungl. Biblioteket.
- Geografi. *Nationalencyklopedin*. Höganäs: Bra böcker. Onlineutgåva [2007-09-17]
- Hansson, J. (2005). *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under 100 år*. Linköping: Mimer.
- Hansson, J (2006). Just collaboration or really something else? On joint use libraries and normative institutional change with two examples from Sweden. *Library Trends* Vol 54. No 4 s. 549-568

- Hansson, Joacim (2007). New document environments and institutional identity - Joint Use Libraries at the crossroads between the physical and the digital library. *Joint Use Libraries, an International Conference: Proceedings.* /Ed. Alan Bundy. Adelaide: AUSLIB Press, s. 79-83.
- Harris, M (1999). *History of libraries in the western world.* 4th ed. Lanham, MD: Scarecrow Press.
- Halvarson, A., Lundmark, K., Staberg, U. (2003). *Sveriges statsskick. Fakta och perspektiv.* Stockholm: Liber AB.
- Hellman, P. (1996). *Biblioteket går till sjöss. Kultur-, informations- och fritidsutbudet för ombordanställda i svenskflaggade handelsfartyg.* Borås: Publiceringsföreningen Valfrid.
- Herdenberg, G. (2007). Med gemensamma krafter. Presentation vid konferensen *Mötesplats inför framtiden*, Högskolan i Borås 10-11 oktober 2007.
- Holmedal, Hanna (2002). *Företagsbibliotek i förvandling : företagsbibliotekens tjänster i informationsåldern.* Lund : Lunds universitet, Biblioteks- och informationsvetenskap. BIVILs skriftserie 2002:16. Magisteruppsats.
- Högskolelag. SFS 1992:1434 (1992). Tillgänglig på <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.HTM> [2008-08-16]
- I.C.atOnce (2004-06). Information Competence. Tillgänglig på <http://www.icatonce.com>
- Infoteket.se (2003). Informationscentra i Sverige. Tillgänglig på http://www.infoteket.se/infoteken_i_sverige/ [2008-08-15]
- Journal of Documentation.* (2005) Vol 61, No 1. Special Issue: Library and information science and the philosophy of science.
- KB – ett nav i kunskapssamhället: Kungl. Biblioteket – Sveriges nationalbibliotek: Verksamhet och visioner: Betänkande av KB-utredningen* (2003). Stockholm: Fritze. (SOU 2003:129)
- Kulturnät Sverige. Bibliotek [Förteckning över länsbibliotek]. Tillgänglig på <http://www.kultur.nu/Bibliotek/Bibliotek%5CLansbibliotek/index.asp> [2008-08-16]
- Kulturrådet. Tillgänglig på <http://www.kulturradet.se/default.aspx?id=7&epslanguage=SV> [2008-08-15]
- Kulturrådet. *Hänvisning till aktuellt regelringsbrev.* Tillgänglig via http://www.kulturradet.se/templates/KR_Page.aspx?id=787&epslanguage=SV [2008-08-15]
- Kungliga Biblioteket (2008). *Ansvarsbibliotek.* Tillgänglig på <http://www.kb.se/bibliotek/ansvarsbibliotek/> [2008-08-15].

- Kungliga Biblioteket. Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek. Tillgänglig på <<http://www.kb.se>> [2008-08-15]
- Kungliga Biblioteket. *Uppsök - examensarbeten och uppsatser i fulltext*. Sveriges nationalbiblioteks katalog, *Libris*, tillgänglig på <<http://uppsok.libris.kb.se/sru/uppsok>> [2008-08-17]
- Lidman, T. (2008). *Scientific libraries: past developments and future changes*. Oxford: Chandos.
- Limberg, L. (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Limberg, L., Hultgren, F., Jarneving, B. (2002) *Informationssökning och lärande: en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Ljusberg, M (2002). *Kartläggning av lärcentra i Sverige 2001*. Östersund: Glesbygdverket.
- Lundgren, Lena (1996). *Bibliotekskunskap*. Stockholm : Liber utbildning.
- Lärcentra.se. Välkommen till Lärcentra.se. Tillgänglig på <<http://www.larcentra.se>> [2008-08-15]
- Morris, R.C.T (1994). Towards a user-centered information service. *Journal of the American association for information science*. Vol 45(1), s.20-30.
- Mäntykangas, A. (2001). ”Biblioteket” i digitaliseringens tidevarv. Presentation vid konferensen *Mötesplats inför framtiden*, Högskolan i Borås, 23-25 april 2001.
- Mäntykangas, Arja & Torstensson, Magnus (2002). *On the Swedish Library Geography at the beginning of the 21st Century*. Borås: Högskolan i Borås, Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan.
- Nationalencyklopedin. (1986-2008) Malmö: NE Nationalencyklopedin AB
Onlineutgåva. Tillgänglig på <http://www.ne.se/jsp/notice_board.jsp?i_type=1>
- Ny värld – ny högskola* (2004). Prop. 2004/05:162. Tillgänglig på <<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/46320>> [2008-08-15]
- Persson C. & Widebäck, G. (1997). Lokala bibliotek som studieområde. *Svensk biblioteksforskning/Swedish Library Research* (4) s. 7-22.
- Pliktleveranslag*: SFS 1993:1392 (1993). Stockholm: Fritze.
- Ranganathan, S.R. (1996). *The five laws of library science*. Bangalore: Sarada Ranganathan Endowment for Library Science.
- Regeringskansliet. *Sveriges regering och regeringskansli*. Tillgänglig på <<http://www.regeringen.se>> [2008-08-15].

- Regionbibliotek Västra Götaland (2008). *KULDA Sverige. Nättjänster för folk- och skolbibliotek i hela landet*. Tillgänglig på <<http://www.kulda.se/>> [2008-08-16]
- Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Statens kulturråd. Tillgänglig på <<http://www.esv.se/StatsliggarenApp/OpenFile?regleringsbrevId=10094&visningTyp=1&mediaTyp=0&period=2008>> [2008-08-15]
- Rydsjö, K. och Elf, A. (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek : en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Samernas bibliotek (2007). Tillgänglig på <<http://www.sametinget.se/1459>> [2008-08-15]
- Sellberg, Åke (2001). *Läkedom för själen*. "Biblioteket" som motiv i psykoterapi. Presentation vid konferensen *Mötesplats inför framtiden*, Högskolan i Borås, 23-25 april 2001.
- SFS 1992:1434 *Högskolelagen*. Tillgänglig på <<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.HTM>> [2008-08-15]
- SFS 1993:1493 *Grundlagsskydd för nya medier*. Tillgänglig på <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/13/33/b43690a3.pdf>> [2008-08-16]
- SFS 1996:505. *Instruktion för Kungl. Biblioteket*. Tillgänglig på <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1996:505>> [2008-08-15]
- SFS 1996:1596/2004:1261. *Bibliotekslagen*. Tillgänglig på <<http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/19961596.htm>> [2008-08-15]
- Sjukhusbiblioteken.se (2007). [Förteckning över svenska sjukhusbibliotek]. Tillgänglig på <<http://www.sjukhusbiblioteken.se/wv.exe?gk=G1K95&stat=1&det=0&size=0>> [2008-08-16]
- Sjukvårdsrådgivningen. Landstingen och regionerna i samverkan. Tillgänglig på <<http://www.sjukvardsradgivningen.se>> [2008-08-15]
- Skolbiblioteken 2002. Kulturen i siffror 2003:3*. (2003). Stockholm: Kulturrådet. Tillgänglig på <http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2003/Skolbiblioteken_2002.pdf> [2008-08-16]
- Skolverket. Tillgänglig på <<http://www.skolmyndigheter.nu>> [2008-08-15]
- Skot-Hansen, D. (1996). The local library: its profile and anchorage. *Scandinavian Public Library Quarterly*. Vol. 29, no 1. s. 4-7.
- SOU 2003:129 *KB – ett nav i kunskapsamhället*. Tillgänglig på <<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/669>> [2008-08-16]

Statens kulturråd (2001). *Från inspektion till inspiration. En översyn av den regionala biblioteksverksamheten*. Rapport från Statens kulturråd 2001:3

Sveriges kommuner och landsting (2003). *EiRA – hälso- och sjukvårdens digitala bibliotek*. <<http://www.skl.se/artikel.asp?A=4645&C=2141&ArticleVersion=17>> [2008-08-15]

Svensk biblioteksforening. Tillgänglig på <<http://www.biblioteksforeningen.org>> [2008-08-15]

Svenska antikvariatföreningen 2008). Svenska Antikvariatföreningen Välkommen. Tillgänglig på <<http://www.svaf.se>> [2008-08-17]

LO - Landsorganisationen i Sverige (2008). *Ännu ett vägkrogsbibliotek står redo att dela med sig av läsäventyr*. Tillgänglig på <<http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/20F9137B88D9025BC12571810053960A>> [2008-08-15]

Wikipedia. <<http://sv.wikipedia.org/wiki/Wiki>> [2008-08-15]

Zetterlund, Angela & Hansson, Joacim (1997). Folkbibliotekens förändring - Tidigare forskning om folkbiblioteken och teorier om förändringens natur. *Svensk Biblioteksforskning* (1), 27-68.